

K významu umelecko-kreatívnej výchovy pri vytváraní celostného človeka.

Wolf Peschl

Idea tvorivého

Tajomstvo sily tvorivého zvuku, ktorý predstavuje vlastný kľúč ku záhadám vesmíru a všetkých životných fenoménov, bolo dobre známe veštcom, kúzelníkom a mudrcom už v ranných kultúrach ľudstva. Pytagoras, kedysi sám zasvätený do východnej múdrosti a neskôr zakladateľ školy mystickej filozofie, hovoril o "harmónii sfér", o rytme, o zvukoch atómov ako aj nebeských telies, o univerzálnej harmónii, v ktorej každý element prispieva ku jednote celku.

Človek od počiatku používal umenie, aby sa vyrovnal s rozpormi svojej existencie, prekonal napätie medzi bytím a zdaním, strachom a mocou, bezmocnosťou a agresiou, zúfalstvom a nádejou, aby mohol naplniť svoj život zmyslom. V umeleckých prejavoch sú vyzývané božské sily, ktoré v umení predstavujú i obety pre bohov a démonov - symbolické scény a obrazy vytvárajú mosty ku onomu svetu. V dramatických oslavách, liturgiách a rituáloch vykladá človek svoj život a v rôznych formách umeleckého stvárnenia pokúša sa zobrazit radosť, smútok, lásku, nádej, zúfalstvo a istotu. Aj hudba sa stáva osobitným médiom v tomto konaní, nositeľkou posolstiev a signálov pre rôznorodé psychické emócie.

Úloha hudobného stvárňovania sa v najširšom zmysle stáva aj povinnosťou, záväzkom spolupôsobiť takto na tvorcovstve a utváraní životných hodnôt u ľudí. Hudba a muzicírovanie sa takto stávajú dôležitou možnosťou vytvárania individuálneho života a podstatne prispievajú ku zmysluplnosti našej existencie. Zároveň nám ukazuje cestu ku vlastnému JA: pomáha nám odhaľovať individuálne schopnosti, prežívať emocionalitu, vedie človeka k tomu, aby sa započúval do seba, do vlastného vnútra. Cez oboznámenie sa s vlastným Ja sa zvyšuje šanca môcť sa vcítiť lepšie do sveta druhých. Od hravého prístupu ku hudbe, cez vývoj praktických hudobných zručností a talentov, vedie umenie k schopnosti vyjadrenia ideí a pocitov, lebo "hudba povie viac ako 1000 slov". Umelecká tvorba znamená spolupôsobenie na božskom, stvoriteľskom akte.

Hudba ako reč srdca tvorí inú, alogickú až fantastickú formu vyjadrovania a spôsob myslenia. Musí preto dostať opäť centrálnu funkciu vo výchovnom systéme, ktorú mala po stáročia. Preto nesmie byť ako prvý predmet vyškrtnutá z vyučovacích predmetov, ani redukovaná, hoci technokracia a materializmus, ako aj pohodlnosť a filozofia životného blahobytu to požadujú. Umenie nie je žiaden krásny nadbytok - je to pupočná šnúra, ktorá nás spája s božským, garantuje naše ľudské bytie. Ale len vtedy, keď stojí v centre nášho života. ¹ Výchovný systém je

časť spoločnosti, nie "svet pre seba".²

Vedci, ktorí sa zaoberali výchovou zo začiatku 20. storočia snívajú o tom, že mladý človek môže byť pripravený pre lepšiu budúcnosť v podmienkach izolovanosti od vonkajšieho sveta. Dnes vieme, že škola pri všetkých oprávnených snáhach byť miestom nerušeného rozvoja, mať vlastný priestor - nesmie byť nikdy "klietkou od skutočnosti". To platí dovtedy, dokiaľ masové médiá, reklama, spoločnosť priateľov, ako aj celý okolitý svet nevykonávajú vplyv, ktorý je často v diametrálnom protiklade s cieľmi školy a rodičovskej výchovy. V mimoškolských vplyvoch skryté posolstvá často podporujú agresiu proti inštitúciám, rodine a škole, pretože tieto ukladajú povinnosti a žiadajú disciplínu. Tieto vplyvy vyvolávajú napätie, ktoré hrozí narušiť "vlnovú dĺžku komunikácie" medzi generáciami, aj medzi jednotlivcami. Vo všetkých týchto ťažkých "problémoch dorozumievania" je umenie, a hlavne hudba cestou k odstráneniu predsudkov, prostriedkom k uvoľneniu napätí, je to reč, ktorej "každý rozumie". Hudba nielenže vytvára mosty medzi ľuďmi rôznych jazykov, ale robí ľudí schopnými správať sa k sebe konštruktívne a bez predsudkov, otvárať sa cudziemu a novému.

Vzdelávacie ciele hudobnej výchovy

Hudobná výchova má umožniť mladému človeku pochopiť, že hudba je podstatná časť ľudskej existencie, má rozšíriť jeho zážitkový svet, odhaliť krásu umenia, a vzdubiť radosť z muzikovania. Pestovaním hudobných aktivít a podporovaním kreatívnych síl má byť žiakom nielen umožnený prístup ku kultúre, ale má byť aj otvorená cesta k sebanachádzaniu. Spoločné muzikovanie vyvoláva v skupinovom dynamickom procese radosť, umelecký rozvoj, ale aj toleranciu a sociálne správanie, ohľaduplnosť a prispôbovanie. Školenie sluchových schopností má okrem toho mladého človeka urobiť schopným vedome a sústredene počúvať, zvyšovať vnímanie a rozlišovacie schopnosti pri počúvaní, a tým presnejšie pochopiť slovo a hudbu, zvuk a šum. Spoločným muzikovaním, ako aj vedomým počúvaním hudby sa získava hudobné vzdelanie. Týmto spôsobom má mladý človek získať osobný a kritický postoj k hudobnej ponuke. V rámci týchto všeobecnovzdelávacích cieľov pripadá hudbe s ohľadom na rozvoj celkovej osobnosti, rozhodujúci význam.³

Najdôležitejšie úlohy hudobnej výchovy v škole.

K najdôležitejším úlohám vo vyučovaní hudobnej výchovy patria:

- vedenie žiaka ku samostatnému muzikovaniu,
- podpora kreativity spevom, muzikovaním, pohybom a improvizáciou,
- vedenie k vedomému a kritickému počúvaniu,
- orientácia v hudobnom svete,

- vzbudzovanie tolerance voči rôznym druhom hudby,
- zaoberanie sa hudbou rozličných historických epoch a z rôznych krajín,
- samostatná hudobná aktivita s ohľadom na zmysluplné využívanie voľného času, ako aj ďalšie tréningy schopností úsudku a kritičnosti, aj voči médiám.⁴

Ďalšie úlohy na základe výsledkov výskumu v Maďarsku, Švajčiarsku, Nemecku, USA, Rakúsku atď.:

- podporovanie rozvoja inteligencie a kreativity, redukovanie neurotických tendencií a stabilizácia v efektívnej oblasti,
- rozvoj duchovnej zrelosti a fantázie, ale aj psychiky,
- vedenie ku všeobecnej otvorenosti, pozitívnemu postoj ku učeniu, ktoré pozitívne vplyva aj na iné učebné disciplíny.⁵

Aktívne pestovanie hudby má ďalej pôsobiť na komunikatívne správanie tým, že v muzikovaní je nutná ohľaduplnosť a počúvanie druhého a má tak byť poznávaná ako nezanedbateľná časť osobnostného a všeobecného formovania. Práve preto musí byť mladým ľuďom do povedomia vstúpený význam hudby pre spoločnosť v rámci celkovej kultúry.

Hudba ako individuálny výrazový prostriedok rozvíjajúci osobnosť.

Hudba, spev, muzikovanie a tanec prispievajú ku koordinovanejšej, výkonnejšej a harmonickejšej telesnej motorike. Radosť z pohybu, pôžitok z neho, pomáhajú objaviť estetiku reči tela, a uviesť telo, dušu a ducha do pohybu. Mladý človek sa učí vokálne a inštrumentálne muzikovanie považovať za elementárne telesné prejavy.

Vplyv médií

Médiá, rozhlas, televízia, ale aj produkty videa a computerového priemyslu nie sú principiálne ani dobré, ani zlé, sú jednoducho tu. Sú intenzívne prijímané mladistvými, a kladú nároky na čas, ktorý mohol byť kedysi využívaný zmysluplnejšie. Podľa hudobných pedagógov nekritické využívanie produktov zábavnej elektroniky vo voľnom čase problém zväčšuje natoľko, že až vyvoláva starosti. Oddelením programov, ktoré oslovujú človeka na auditívnej a vizuálnej úrovni, začínajú bohužiaľ vývinové trendy izolovania sa umení.

Prvé programy v rozhlasovom vysielaní si často robia nároky byť "kultúrnymi programami", ale musia sa uspokojiť s tým, že sú len málo počúvané. Za "moderné", mladé a antikonzervatívne sú považované tri programy /Bavorsko 3. ORF 3 atď/.

Tam sa pokúšajú osloviť mladých a zároveň im vsugerovať, že by si mali vyberať v prvom rade tvrdšiu populárnu a rockovú hudbu rôznych druhov, ako "Heavy Metal, Blacka, Death Metal, alebo "Hardcore, Underground", pretože

tak artikulujú svoje protestné postoje, progresivitu a záujmy. Uvedené štýly, druhy hudby znamenajú pre mladých ľudí určitý životný štýl. Tomu zodpovedá aj stále silnejší trend izolovania sa umení. Hovorí sa o festivalovej kultúre, ktorá samozrejme predpokladá od prijímateľov príslušnosť ku elite, rocková kultúra, jazzová scéna, video-umenie, pop-art a tiež pre politikov stále dôležitejšia domáca a amatérska hudba, sa stávajú naproti tomu stále viac iba prejavom "okrajových skupín".

V tomto systéme vedľa seba existujúcich a sociálnymi priehradami oddelených kultúrnych trendov je samozrejme stále ťažšie doceliť spontánne pochopenie umení, alebo aby toto pochopenie bolo závislé od hlbokého umeleckého vzdelania.

Dnes tak obľúbená "instantná spotreba" umenia, možná len do určitej miery, je ponúkaná hlavne v treťom programe rozhlasového vysielania. Pre takmer všetky iné hudobné žánre sú potrebné dlhšie procesy učenia: umenie sa otvára totiž len tomu, kto sa s ním intenzívne zaoberá. Preto sa nemožno čudovať, že sa asi dve tretiny obyvateľstva dávajú ovplyvňovať, alebo motivovať umením iba keď je ponúkané ako najlacnejšia komercia.

Jednostranné chápanie výchovy, bohužiaľ aj v prípade UNESCO?

V dňoch 5. až 10. júla sa konal pri UNESCO v Paríži kongres k "Projektu 2000+". Na tomto kongrese bolo jednomyselne zdôraznené, že prírodovedné a technologické vzdelanie patrí k základnému vzdelaniu človeka. Nestačí ako doteraz, ovládať kultúru techniky čítania, písania a počítania. Musí byť rozvinuté základné prírodovedné a technologické chápanie. Aby sa toto zdôraznilo, bola vydaná "Draft Declaration", ktorá bola následne doporučená vládami a výchovnými inštitúciami členských štátov. Táto deklarácia požaduje napr. doslovne v bode 3 "neobmedzenú podporu prírodovedno-technickému vzdelávaniu pre všetkých ... k uspokojeniu základných životných potrieb", po tom, čo v bode 1 a 2 bolo povedané, že "prírodovedno-technické vzdelanie je základ pre zodpovedný a trvalý vývoj" a že táto výchovnopolitická tendencia, zoči-voči obavám o životné prostredie a kvalitu ľudského života, predstavuje dôležitý krok dopredu.

Skutočne plamenná výzva, sústredený útok technokratov s imperatívnymi znakmi! A to priamo od svetovej organizácie, ktorá si dala za cieľ zaoberať sa kultúrnymi a výchovnými problémami. Pod tlakom takéhoto jednostranného poňatia bolo na medzinárodnej konferencii Medzinárodnej hudobnej rady /Európska hudobná rada/ UNESCO 6. - 9. októbra 1994 v Bratislave plénom jednohlasne prijaté nasledovné vyhlásenie určené všetkým príslušným organizáciám:

Hudobné vzdelanie pre všetkých. Európska hudobná rada protestuje proti vyhláseniu UNESCO.

Hudobná kultúra žije z ľudí, ktorí sa stali na základe vlastnej skúsenosti časťou tejto kultúry. Demokratické právo na vzdelanie zahŕňa aj právo na skúsenosť s umením. Preto by malo byť všetkým mladým ľuďom v európskych školách poskytnuté hudobné vzdelanie, ktoré môže viesť k celoživotnému zaoberaniu sa hudbou.

Pretože všeobecná škola ako jediná vzdelávacia inštitúcia zasahuje všetky deti a mladých ľudí, musí v nej byť dostatočne zakotvené hudobné vzdelanie, aby sa zaručilo mládeži ľudské právo na hudobné vzdelanie. S touto požiadavkou sa stavia Európska hudobná rada v medzinárodnej hudobnej rade UNESCO proti postupnému odbúravaniu hudobnej výchovy v škole, proti redukovaniu vzdelávacej ponuky na hudobných školách, ako aj proti redukovaniu počtu kvalifikovaných učiteľov hudby. Zároveň hudobná rada protestuje proti tomu, že vo vyhlásení UNESCO "2000 + " z 15. augusta 1993 sa hovorí len o nutnosti technicko-prírodovedného vzdelávania, a esteticko - kultúrne ciele výchovy sú celkom vynechané.

V očiach sveta platí hudobná kultúra ako jeden z podstatných identifikačných znakov Európy. Národné vlády a Európska únia nesú hlavnú zodpovednosť za plánovanie budúcej Európy a tým aj za dosiahnutie zodpovedajúcich vzdelávacích cieľov. Integratívny význam a pôsobenie hudby a hudobné vzdelanie pre ľudí z rôznych kultúrnych okruhov, pre využívanie voľného času, pre schopnosť úsudku a sociálno-komunikatívne správanie, ale aj hospodársky význam hudobne relevantnej praxe, sú ešte vždy príliš málo oceňované.

Vysokým hodnotovým postavením hudby a hudobného vzdelania v našej spoločnosti a úlohou, ktorú hudba v európskych školách zohrala, sa zaoberala Európska hudobná rada, ako strešná organizácia národných hudobných rád a hlavných medzinárodných hudobných organizácií pri svojom výročnom zasadnutí v Bratislave v dňoch 6. - 9. októbra 1994. Jeho mottom bolo "Zjednotenie sa v spolupráci a v solidarite".

Asi 60 delegátov z 22 krajín Európy jednomyselne odsúhlasilo túto rezolúciu.

Tézy ku hudobnej výchove

1. Kultúra platí v celom svete ako znak európskeho kontinentu. HUDOBNÁ KULTÚRA je dôležitá časť európskej identity.
2. Všeobecnovzdelávacia škola je jediná spoločenská inštitúcia, ktorá má dosah na všetkých mladistvých a teda aj na tých, ktorí nemajú doma žiadne hudobné podnety.

3. Hudobná výchova je podstatný príspevok k emocionálnemu rozvoju mladého človeka. Aktívne postavenie hudby a tvorivé muzicírovanie pomáhajú vytvárať osobnosť a zmysluplne využívať voľný čas.
4. Hudobná výchova je jediný vyučovací predmet, ktorý sa venuje školeniu celej audiovizuálnej senzorickej oblasti a vytvára spojitosti s pohybom a tancom.
5. Hudba nepozná rečové hranice. Hudba prekonáva protiklady. To má pri európskom zjednocovanom procese osobitný význam.
6. Aktívne zaoberanie sa hudbou a hudobné počúvanie uvoľňuje tvorivé sily. Stále častejšie sa vedúci osobných oddelení pri prijímaní do zamestnania zaujímajú o individuálne hudobné aktivity, ako o certifikát zo školy.
7. Výuka hudby pomáha vytvárať publikum zajtrajška. Výuka hudby má zahŕňať všetky oblasti hudby, ťažisko má byť na súčasnej hudobnej tvorbe.
8. Hudobná výchova v školách je všeobecným vzdelaním a odborným vzdelaním pre tých, ktorí si neskôr vyberú jedno z mnohých povolání v hudobnej sfére.
9. Hudba je "predmet potreby" a individuálny výrazový prostriedok pre každého človeka. Výchova vo všeobecno-vzdelávacích školách Európy musí preto zahŕňať v dostatočnej miere hodiny hudby /aspoň 2 hodiny za týždeň/.

Poznámky:

1. Harancourt, N.: Die Macht der Musik. Residenz Verlag Salzburg, 1993 s. 31.
2. Enderwitz, H.: Weltweite Bildungsreform - Bund - Verlag Köln, 1983 s. 22.
3. Lehrplan für Musikerziehung zum Lehrplan für Musikerziehung. In.: Kommentarreihe Lehrplan-Service ÖBV Wien, 1990 s. 30.
4. Aus den didaktischen Grundsätzen des gültigen Lehrplan für Musikerziehung. In.: Kommentar zur Musikerziehung, Reihe Lehrplan-Service, ÖBV 1990.
5. Bastian, H. G.: Leben für Musik. Mainz 1989 s. 338.
6. Citované z 11 téz ku hudobnej výchove, prezentovaných na Pamätnom dni rakúskych hudobných pedagógov /4. 11. 1993/ v rozhlasovom a televíznom programe ORF, ako aj vo Viedenskej štátnej opere, vo veľkých koncertných sálach vo Viedni a v krajských mestách.
7. Draft declaration, Project 2000 +, Publikácia UNESCO. ED-93/CONF. 016/6. Paris 1993.

Zur Bedeutung der künstlerisch - kreativen Erziehung für die Bildung des ganzen Menschen

Zusammenfassung.

Diese Studie befasst sich mit der Bedeutung der Musikerziehung für das Formieren des jungen Menschen. Sie geht dabei aus der universellen religiösen Befassung des Menschen als eines Teiles des Universums und des Gottesplan aus. Die Kunst aus dieser Sicht ist nicht unnötiges Luxus, sondern eine Gelegenheit für das Suchen der ursprünglichen Einigkeit mit dem Göttlichen. Aus dieser ausserordentlich hohen Stellung der Musikerziehung, die der Autor philosophisch und antropologisch begründet, geht auch die Stellung der Musikerziehung in der europäischen Kultur aus. Der Autor stellt sich gegen die technokratischen Tendenzen der offiziellen Materialien des UNESCO /das Projekt 2000 + aus dem Jahr 1993/. In der musikalischen Erziehung, die zielstrebig die positiven und negativen Tendenzen in der musikalischen Produktion unterscheidet, sieht der Autor die Garantie der Erhaltung der europäischen und weltlichen Kultur.

Skrátenú verziu preložil PhDr. Vladimír Fulka